

<https://doi.org/10.59546/18290744-2024.1-3-47>

ՄԵՐԻ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
*ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի ասպիրանտ,
դասախոս*

MERI KHACHATRYAN
*PhD student,
Lecturer at the Chair of Civil Procedure at YSU Faculty of Law*

МЕРИ ХАЧАТРЯН
*аспирант, лектор кафедры гражданского
процессуального права юридического факультета ЕГУ*

**ԱՊՕՐԻՆԻ ԾԱԳՈՒՄ ՈՒՆԵՑՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ԲՈՒԱԳԱՆՁՄԱՆ ՀԱՅՑ
ՀԱՐՈՒՑԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՇՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅԱՄԲ ԱՎԱՐՏԵԼԸ**

**COMPLETION OF THE INVESTIGATION OF THE GROUNDS FOR FILING
A CLAIM FOR CONFISCATION OF PROPERTY OF ILLEGAL ORIGIN
THROUGH A SETTLEMENT AGREEMENT**

**ЗАВЕРШЕНИЕ РАССЛЕДОВАНИЯ ОСНОВАНИЙ ВОЗБУЖДЕНИЯ ИСКА
О ВЗЫСКАНИИ ИМУЩЕСТВА НЕЗАКОННОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ
ПОСРЕДСТВОМ ЗАКЛЮЧЕНИЯ МИРОВОГО СОГЛАШЕНИЯ**

Ներածություն

Թեև ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի հիմնական նպատակն ապօրինի ծագում ունեցող գույքն օրինական շրջանառություն բերելն է, այդուհանդերձ, այդ նպատակին հասնելու միջոցն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրությունն է: Այն որպես քննարկվող վարույթի իրականացման պարտադիր և մինչդատական ընթացակարգ, առաջին հերթին ուղղված է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության և դրա ծավալների բացահայտմանը:

Հատկանշական է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի նպատակը լիովին իրագործելի է նաև մինչդատական փուլում, մասնավորապես՝ ուսումնասիրության փուլում անձին ապօրինի ծագում ունեցող գույք պատկանելու ենթադրությունները հաստատվելու դեպքում վարույթը կարող է ավարտվել առանց դատարան հայց ներկայացնելու անհրաժեշտության՝ հաշտության համաձայնություն կնքելու միջոցով, որի շրջանակում հայտ-

նաբերված ապօրինի ծագում ունեցող գույքը կամ դրա մի մասն անհատույց փոխանցվում է Հայաստանի Հանրապետությանը: Նախքան դատարան հայցադիմում ներկայացնելն ապօրինի ծագում ունեցող գույքը պետությանը փոխանցելու կառուցակարգն ունի մի շարք առավելություններ, ուստի այդ կառուցակարգի կատարելագործումը կարող է նպաստել ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթների իրականացման արդյունավետությանը:

Սույն գիտական հոդվածի շրջանակում ներկայացվել են հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության փուլում հաշտության համաձայնություն կնքելու համար անհրաժեշտ նախադրյալները և կնքելու կարգը, կնքված հաշտության համաձայնագիրը դատարանի կողմից հաստատելու համար անհրաժեշտ պահանջները: Հոդվածում քննարկվել են ՀՀ գլխավոր դատախազության կողմից հաշտության առաջարկ ներկայացնելու լիազորության իրականացման հարցում վարույթում շահագրգռված անձանց իրավունքների ապահովման երաշխիքներ սահմանելու անհրաժեշտությունը և հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրությունը՝ հաշտության համաձայնություն կնքելով՝ մասնակի ավարտելու հնարավորությունը:

Հիմնական հետազոտություն

«Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենքի¹ (այսուհետ՝ Օրենք) նորմերի համակարգային վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության փուլում ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության բավարար հիմքերի հայտնաբերումը ենթադրում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի մինչդատական փուլն ավարտելու երկու ձև: Մասնավորապես, առաջին դեպքում ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի մինչդատական փուլն ավարտվում է հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության փուլում հաշտության համաձայնագիր կնքելու միջոցով, որը նաև ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը վերջնական ավարտելու հիմք է: Երկրորդ դեպքում, ուսումնասիրության վերջնական արդյունքներն ամփոփող եզրակացության հիման վրա իրավասու մարմինը կայացնում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցադիմում դատարան ներկայացնելու վերաբերյալ որոշում, որի հիման վրա նախաձեռնվում է վարույթի դատական փուլը:

Նշված եզրահանգման համար հիմք է հանդիսանում Օրենքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ ենթակետը, որով սահմանվում են այն որոշումները, որոնք իրավասու մարմինը կայացնում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայությունը հաստատվելու դեպքում ուսումնասիրության արդյունքները վերջնական ամփոփող եզրակացության հիման վրա, դրանք են՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց դատարան ներկայացնելու կամ հաշտության համաձայնություն կնքելու մասին որոշումները:

Առաջին հայացքից ուսումնասիրությունն ավարտելու երկու ինքնուրույն ձևերն օժտված չեն փոխադարձ կապով, և իրավասու մարմինը, օգտվելով Օրենքով իրեն տրված հայեցողությունից, իրավասու է քննարկել ուսումնասիրությունը հաշտության համաձայնություն կնքելով ավարտելու հնարավորությունը կամ փոխարենը ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց ներկայացնել դատարան: Մինչդեռ գտնում ենք, որ ուսումնասիրության փուլում հաշտության համաձայնագրի կնքումը պետք է հանդիսանա ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը ավարտելու առաջնային ձևը, որի հնարավորությունը սպառելուց հետո միայն իրավասու մարմինը իրավասու լինի ապօրինի ծագում ունեցող գույքի

¹ Տես Հայաստանի Հանրապետության օրենքը ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին ընդունվել է 16 ապրիլի 2020 թ., ՀՀՊՏ 2020.05.13/50(1605):

բռնագանձման հայց ներկայացնել դատարան:

Այսպես, Օրենքի 19-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը կարող է ավարտվել հաշտության համաձայնությամբ, եթե անձը, որին պատկանում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքը, ներկայացնում է սույն օրենքով նախատեսված հայտարարագիր:

Վերոնշյալ կարգավորմամբ նախատեսված է հաշտության համաձայնագիր կնքելու՝ Օրենքով նախատեսված հնարավորությունը, սակայն մասնավորեցված չէ իրավասու մարմնի կողմից հաշտության առաջարկ ներկայացնելու կարգը և դեպքերը: Չնայած հաշտության առաջարկի ներկայացումը դիտարկվում է իրավասու մարմնի հայեցողական լիազորությունը, այնուամենայնիվ, այդ հայեցողության իրականացումը սահմանափակված է իրավաչափության պայմաններով, որի ապահովումն ուսումնասիրության արդյունքներով շահագրգիռ անձանց իրավունքների պաշտպանության առանցքային երաշխիքներից է²:

Անդրադառնալով «հայեցողություն» հասկացության բովանդակության բացահայտմանը՝ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ «հայեցողությունը» թույլատրելի իրավաչափ վարքագծի ընտրության կամ դրսևորման հնարավորությունն է: Որպես ուղենիշ ընդունելով իրավունքի գերակայության սկզբունքը, մարդու և քաղաքացու՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության գաղափարը՝ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ «հայեցողություն» եզրույթի ներքո պետք է նկատի ունենալ նպատակահարմարության և օրինականության ողջամիտ հարաբերակցություն³:

Նշված դիրքորոշումը ևս հիմք է տալիս փաստելու, որ պետական մարմիններին վերապահված լիազորությունները բխում են օրենքից և այդ լիազորությունների իրացման իրավաչափ նպատակից: Ուսումնասիրությունը հաշտության համաձայնագիր կնքելով ավարտելու՝ շահագրգիռ անձի իրավունքին պետք է համապատասխանի նաև պետության պոզիտիվ պարտականությունը օրենսդրությամբ սահմանված պահանջներին համապատասխան ապահովել այդ իրավունքի իրացումը: Պետական մարմինները չեն կարող գործել կամայականորեն. նրանց գործունեությունը սահմանված է օրենքով, ինչը նաև նշանակում է, որ պաշտոնատար անձի կողմից համապատասխան վարքագիծ դրսևորելու կարողությունը և այդ վարքագծի շրջանակում կատարվող գործողությունների ծավալը ևս որոշվում են նյութաիրավական և դատավարական համապատասխան նորմերով⁴: Չնայած իրավասու մարմնի կողմից նախաձեռնված ուսումնասիրությանը չի վերագրվում վարչաիրավական բնույթ, այդուհանդերձ ուսումնասիրություն իրականացնելիս՝ իրավասու մարմինը գործում է պետության անունից և Օրենքով իրեն վերապահված լիազորությունների շրջանակում, որոնց իրականացումը ուղեկցվում է վարույթում շահագրգռված անձանց իրավունքների միջամտությամբ: Հետևաբար, կարող ենք արձանագրել, որ իրավասու մարմնի՝ ուսումնասիրության արդյունքներով հաշտության առաջարկ ներկայացնելու իրավունքը պայմանավորված է վարույթով շահագրգռված անձանց իրավունքների ապահովման երաշխիքներով:

Նշվածը, սակայն, չի ենթադրում նաև յուրաքանչյուր գործով հավասար մոտեցման ցուցաբերում, քանի որ վարույթով ձեռք բերված փաստակազմը, այդ թվում՝ գույքի ձեռքբերման

² Տե՛ս Հովհաննիսյան Վ., Թորոսյան Գ., Ջարգարյան Հ., Շահնազարյան Հ., Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը որպես քաղաքացիական դատավարության տարբերակված ձև, Մաս 1, Ջարգացման իրավունքի միջազգային կազմակերպություն, Երևան, 2023, էջ 338:

³ Տե՛ս ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵՇԴ/3780/02/14 քաղաքացիական գործով 27.11.2015 թվականի որոշումը:

⁴ Տե՛ս Վենետիկի հանձնաժողովի՝ 106-րդ լիազումար նիստում (Վենետիկ, 2016 թվականի մարտի 11-12) ընդունած «Իրավունքի գերակայության հսկիչ ցանկը», CDL-AD(2016)007, էջ 11:

և ապօրինի եկամուտների աղբյուրները տարբերվում են, ուստի իրավասու մարմնի կողմից ներկայացված առաջարկը առանձին վարույթներով կարող է տարբերվել՝ որպես ուղենիշ հիմք ընդունելով Օրենքով սահմանված՝ պետությանը փոխանցվելիք ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի նվազագույն շեմը: Մասնավորապես՝ Օրենքի 19-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված է, որ հաշտության համաձայնությամբ չի կարող սահմանվել հոգուտ Հայաստանի Հանրապետության գույքի փոխանցման ավելի ցածր շեմ, քան ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության տվյալներով ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի 75 տոկոսը:

Ուստի գտնում ենք, որ իրավասու մարմինը Օրենքով իրեն վերապահված հայեցողությունը կարող է իրացնել հաշտության համաձայնագրով պետությանը փոխանցվելիք ապօրինի ծագում ունեցող գույքի՝ Օրենքով սահմանված նվազագույն արժեքի և բռնագանձվող գույքի ամբողջական արժեքի սահմաններում հաշտության առաջարկի պայմանները որոշելով:

Բացի այդ, հարկ ենք համարում ընդգծել, որ իրավասու մարմնի կողմից հաշտության առաջարկ ներկայացնելու լիազորությունը բացարձակ իմաստով պետք չէ ընկալել նաև այն դեպքում, երբ վարույթով շահագրգռված անձինք փաստացի անգործություն են ցուցաբերում և որևէ հետարքրություն չեն ցուցաբերում վարույթի նկատմամբ: Նման իրավիճակներ հնարավոր են, երբ պատշաճ ծանուցված վարույթով շահագրգռված անձինք իրենց վերաբերյալ կատարված ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալու համար վարույթ իրականացնող մարմին չեն ներկայանում, այսինքն՝ ցուցաբերելով անգործություն՝ այդ անձինք փաստացի հրաժարվում են վեճը լուծելու արտադատական մեխանիզմից:

Միևնույն ժամանակ, ուշադրության է արժանի նաև այն հանգամանքը, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը ուսումնասիրության փուլում ավարտելը խրախուսելուն է ուղղված նաև Օրենքով նախատեսված այն կարգավորումը, որով ուսումնասիրության փուլում հաշտության համաձայնագիր հնարավոր է կնքել ուսումնասիրությամբ հայտնաբերված ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առնվազն 75 տոկոսի չափով:

Այսպես՝ հաշտության համաձայնագիր կնքվելու դեպքում ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի սեփականատերը անհատույց կարգով Հայաստանի Հանրապետությանն է փոխանցում այդ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը, ինչը նշանակում է, որ կողմերը իրենց կամահայտնությամբ կարգավորում են վիճելի իրավահարաբերությունը՝ սահմանելով փոխադարձ իրավունքներն ու պարտականությունները: Ավելին, վերանում է դատական կարգով գույքի ապօրինի ծագումն ապացուցելու և դատական ներկայացուցչություն իրականացնելու անհրաժեշտությունը, ինչի շնորհիվ պետությունը խնայում է զգալի ռեսուրսներ: Դրանից գատ՝ հաշտության համաձայնագիր կնքելով ապօրինի ծագում ունեցող գույքը պատասխանողի կամահայտնությամբ անհատույց փոխանցվում է պետությանը ի սեփականություն, ինչը նշանակում է, որ նշված իրավական ընթացակարգը հետագայում վիճարկելու հնարավորությունը գույքի բռնագանձման վճիռը վիճարկելու համեմատ հասցվում է նվազագույնի:

Անհրաժեշտ է նաև նկատի ունենալ, որ ուսումնասիրության փուլը հաշտության համաձայնության կնքմամբ ավարտելու առաջնահերթ հնարավորությունը հանդիսանում է նաև ուսումնասիրությամբ շահագրգիռ անձանց իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների ապահովման երաշխիքը:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի⁵ 13-րդ հոդվածը սահմանում է անձի՝ պետական մարմինների առջև

⁵ Տե՛ս «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիա,

իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքը: Ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված ընթացակարգերի, այդ թվում՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը հաշտության համաձայնության հիման վրա ավարտելու կառուցակարգի կիրառման արդյունավետությունը և կոնվենցիոն պահանջներին համապատասխանությունն ապահովելու պատասխանատվությունը կրում է պետությունը:

Տեսակետ կարող է լինել, որ ինքնին շահագրգիռ անձի՝ հաշտության համաձայնագիր կնքելու իրավունքի իրացվելիությունը ուսումնասիրության փուլում չապահովվելու դեպքում վերջինս զրկված չէ դատական փուլում նույն պայմաններով հաշտության համաձայնագիր կնքելու հնարավորությունից, հետևաբար, իրավասու մարմնի կողմից հաշտության առաջարկ չներկայացնելը չի կարող դիտվել շահագրգիռ անձի իրավունքի խախտում: Այնինչ գտնում ենք, որ այն դեպքում, երբ Օրենքը սահմանում է հայտնաբերված ապօրինի ծագում ունեցող գույքը նախքան դատարան հայց ներկայացնելը հաշտության համաձայնագրով պետությանը փոխանցելու անձի իրավունքը, այդ իրավունքի իրացվելիության ապահովման երաշխիքները ևս պետք է սահմանվեն Օրենքով, իսկ ներկայիս կարգավորումների պարագայում իրավասու մարմինը ոչ միայն կարող է հանդես չգալ հաշտության առաջարկով, այլ նաև մերժել անձի կողմից Օրենքի կանոնների պահպանմամբ ներկայացված հաշտության առաջարկը:

Նշվածը վկայում է ուսումնասիրության փուլում ապօրինի ծագում ունեցող որակված գույքը հաշտության համաձայնագրի հիման վրա պետությանը անհատույց փոխանցելու անձի իրավունքի ապահովման օրենսդրական երաշխիքների բացակայության մասին, հետևաբար, ներպետական օրենսդրությունը չի նախատեսում իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ: Որպես նշվածի հետևանք՝ ուսումնասիրության փուլում անձի՝ հաշտության համաձայնագիր կնքելու իրավունքը չապահովվելու և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց դատարան ներկայացվելու դեպքում անձը կրելու է գործի դատական քննության արդյունքում առաջացած դատական ծախսերը, որը անձը չէր կրի այն դեպքում, երբ վերջինիս հնարավորություն տրվեր ուսումնասիրության փուլում կնքել հաշտություն:

Ամփոփելով ողջ վերոգրյալը՝ գտնում ենք, որ հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրությունը հաշտության համաձայնագիր կնքելով ավարտելը պետք է հանդիսանա ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը ավարտելու առաջնային ձևը, իսկ իրավասու մարմնի կողմից հաշտության առաջարկ ներկայացնելու՝ Օրենքով սահմանված հայեցողական լիազորության իրացումը սահմանափակված է իրավաչափության պայմաններով, որոնց ապահովումն ուսումնասիրության արդյունքներով շահագրգիռ անձանց իրավունքների պաշտպանության առանցքային երաշխիքներից է: Միաժամանակ, իրավասու մարմնի կողմից հաշտության առաջարկ ներկայացնելու՝ Օրենքով սահմանված հայեցողությունը կարող է դրսևորվել ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի՝ Օրենքով սահմանված սահմանաչափի սահմաններում պետությանը փոխանցվելիք գույքի արժեքը որոշելու հարցում:

Հաշվի առնելով ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման իրավահարաբերությունների սուբյեկտային կազմը և հանրային շահը՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության փուլում հաշտության համաձայնագրի բնույթը և կնքման կարգը առանձնահատուկ դրսևորում են ստանում:

Նախքան ուսումնասիրության փուլում կնքվող հաշտության համաձայնագրի առանձնահատկություններին անդրադառնալով՝ անհրաժեշտ ենք համարում քննարկել հաշտության համաձայնագրի բնույթը և տարրերը:

ընդունվել է 04.11.1950 թվականին, ՀՀՊՏ 2002.06.05/17(192), հոդ. 367:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը, նախկինում կայացրած որոշմամբ անդրադառնալով դատական կարգով կնքված հաշտության համաձայնության բնույթին, ընդգծել է հաշտության համաձայնության միաժամանակ ն դատավարական, ն նյութափրավական բնույթը՝ նշելով, որ հաշտության համաձայնություն կնքելը տնօրինչական դատավարական գործողություն է, որի միջոցով կողմերը տնօրինում են ինչպես իրենց նյութական, այնպես էլ՝ դատավարական իրավունքները: ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը նշել է նաև, որ հաշտության համաձայնագրի կնքմամբ դատավարական իրավունքների տնօրինման արդյունքում դատավարության հետագա ընթացքը գործի վարույթի կարճամամբ դադարում է, իսկ համաձայնագրի կողմերը, վիճելի իրավահարաբերությունը փոփոխության ենթարկելով, տնօրինում են իրենց նյութական իրավունքները⁶:

Վերոնշյալ դատողության լույսի ներքո ակնհայտ է դառնում հաշտության համաձայնության երկակի բնույթը, քանի որ մի կողմից բովանդակում է վեճի կարգավորմանն ուղղված վեճի կողմերի փոխադարձ պարտավորությունները, իսկ մյուս կողմից՝ վեճը դատական կարգով լուծելու իրավունքից հրաժարումը: Ընդ որում, հաշտության համաձայնությունը այլ գործարքներից տարբերվում է փոխզիջման առկայությամբ:

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը քննարկվող որոշմամբ ընդգծել է նաև, որ հաշտության համաձայնությունը կողմերի միջև փոխզիջման արդյունքում ձեռք բերված պայմանավորվածություն է՝ համաձայնագրի կնքման պարտադիր պայման համարելով փոխզիջումը: Չնայած ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված չեն հաշտության համաձայնագրերի էական պայմանները, սակայն տեսության մեջ ընդունված և տարբեր իրավական համակարգերում ամրագրված մոտեցումներից բխում է, որ հաշտության համաձայնությունը ենթադրում է պահանջի ամբողջությամբ կամ մասնակի ընդունում կամ պարտքի ներում:

Որպես ասվածի օրինակ՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների օրենսդրության համաձայն՝ հաշտության համաձայնագրի նախապայման է դիտվում փոխզիջումների և փոխադարձ պահանջների ընդունումը: Այսինքն՝ վեճի մի կողմը մյուս կողմին փոխանցում է կամ պարտավորվում է փոխանցել գույք կամ գույքային իրավունք կամ պարտավորվում է ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողությունների կատարումից հայցապահանջից հրաժարվելու դիմաց⁷:

Հարկ ենք համարում հավելել նաև, որ չնայած ՀՀ Վճռաբեկ դատարանն առանձնացրել է միայն փոխզիջման տարրը, սակայն այլ որոշումներով հայտնաձևված դիրքորոշումների վերլուծությունից բխում է, որ հաշտության համաձայնագրի կնքումը կարող է ենթադրել պայմանների ընդունում: Մասնավորապես, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով հայցից հրաժարվելու ինստիտուտին, նշել է, որ հայցից հրաժարումը ենթադրում է հայցվորի կողմից պատասխանողին ուղղված նյութափրավական պահանջից և իրավունքի պաշտպանության դատավարական միջոցից անվերապահորեն, առանց որևէ պայմանի հրաժարում: Այն դեպքերում, երբ դատավարության մասնակիցը հայցից չի հրաժարվել անվերապահորեն, դատարանը գտել է, որ հայցից հրաժարում չի կարող ընդունվել, քանի որ այն հակասում է հայցից հրաժարվելու ինստիտուտի էությանը⁸:

Ի տարբերություն հայցից հրաժարվելու կամ պահանջն ընդունելու դատավարական գործողությունների, հաշտության համաձայնագիրը հիմնված է կողմերի փոխադարձ կամաարտահայտության վրա⁹: Հետևաբար, կարող ենք եզրահանգել, որ պայմանների ընդունումը և,

⁶ Տես թիվ ԼԴ/0039/04/14 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 22.07.2016 թ. որոշումը:

⁷ Տես *Cohen v. Sabin*, 307 A.2d 845 (Pa. 1973), in: *Business Law*, էջ 23:

⁸ Տես թիվ ԵԿԴ/0462/02/08 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ 19.10.2012 թ. որոշումը:

⁹ Տես *Воронков Г. В.*, *Определения суда первой инстанции в советском гражданском процессе*. Саратов. Саратовский

ըստ այդմ, դատավարական իրավունքների իրականացումից հրաժարումն առանձնահատուկ են հաշտության համաձայնությամբ կարգավորվող հարաբերություններին:

Հաշտության համաձայնագրի քաղաքացիաիրավական բնույթն առավելապես հանգում է նրան, որ քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցները համաձայնագրի պայմանները որոշում են փոխադարձ կամարտահայտությամբ, պահպանելով օրենսդրությամբ սահմանված իմպերատիվ կանոնները և այլ անձանց՝ Օրենքով պաշտպանվող իրավունքները¹⁰: Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը, առնչվելով անձի՝ սահմանադրորեն երաշխավորված սեփականության իրավունքին, ենթադրում է Օրենքով հստակ կանոնակարգում: Իրավասու մարմինը, քննարկվող իրավահարաբերություններում հանդես գալով պետության անունից, օգտվում է Օրենքով սահմանված լայն գործիքակազմից, իսկ հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռման մասին խոսք կարող է լինել միայն վարույթով շահագրգիռ անձանց համարժեք ընթացակարգային երաշխիքներ տրամադրելու դեպքում: Հետևաբար, ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը հաշտության համաձայնություն կնքելով ավարտելու կարգը, այդ թվում՝ հաշտության համաձայնության պայմանները, պետք է հստակ ամրագրվեն Օրենքով:

Օրենքի 19-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը կարող է ավարտվել հաշտության համաձայնությամբ, եթե անձը, որին պատկանում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքը, ներկայացնում է սույն օրենքով նախատեսված հայտարարագիր:

Վերոնշյալ կարգավորումը նախատեսում է հաշտության համաձայնագիր կնքելու հնարավորությունը այն դեպքում, երբ անձի կողմից Օրենքով նախատեսված հայտարարագիր է ներկայացվում, սակայն չի մասնավորեցվում հաշտության առաջարկի նախաձեռնությամբ հանդես գալու կարգը և պայմանները: Օրենքի 18-րդ հոդվածի 3-րդ մասը ՀՀ գլխավոր դատախազին լիազորել է հրամանով կարգավորել հաշտության համաձայնագիր կնքելու կարգը: Վերոնշյալ իրավակարգավորմամբ ղեկավարվելով՝ ՀՀ գլխավոր դատախազի կողմից 07.04.2021 թվականին ընդունվել է «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի շրջանակներում կնքվող հաշտության համաձայնության կնքման կարգը և օրինակելի ձևը սահմանելու մասին» թիվ 40 հրամանը¹¹ (այսուհետ՝ Հրաման): Նշված հրամանով կարգավորվել են որոշ ընթացակարգային հարցեր, ինչպիսիք են հաշտության առաջարկ ներկայացնելու կարգը, հաշտության համաձայնության պարտադիր պայմանները, հաշտության համաձայնագիրը ստորագրելու համար իրավասու անձանց շրջանակը, հաշտության համաձայնագիրը դատարանի հաստատմանը ներկայացնելու կարգը և այլ հարցեր:

Արժանահիշատակ է, որ Հրամանով կարգավորվել են նաև այնպիսի հարցեր, որոնք ոչ թե մասնավորեցնում են հաշտության համաձայնագիր կնքելու կարգը, այլ վերաբերում են հաշտության համաձայնության վավերության պայմաններին, կիրառված հայցի ապահովման միջոցների գործողության ժամկետին, հայցվորի նախաձեռնությամբ կիրառվելիք սահմանափակումներին: Մասնավորապես՝ Հրամանով հաստատված Օրինակելի ձևի 3.5 կետով սահմանվել է, որ եթե համաձայնության որևէ դրույթ ճանաչվում է անվավեր, ապա այդպիսի անվավերությունը չի հանգեցնում համաձայնության որևէ այլ դրույթի վավերության վրա, եթե համաձայնությունը կարող էր կնքվել նաև առանց անվավեր մասը դրա մեջ ներառելու:

юридический институт им. Д.И. Курского, 1967, էջ 51, Черникова О.С., Мировое соглашение как процедура в арбитражном процессе: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.15 / Черникова Ольга Сергеевна. Саратов. 2006. էջ 57:

¹⁰ Տե՛ս *Покровский И. А.*, Основные проблемы гражданского права. М., Статут, 2016, էջ 243:

¹¹ Հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://www.prosecutor.am/storage/orders/orders_458_1685023080.pdf

Մեր գնահատմամբ՝ նշված կարգավորումը ոչ միայն չի բխում ՀՀ գլխավոր դատախազին վերապահված լիազորությունների շրջանակից, այլև Օրենքով հաշտության համաձայնագրի դատական կարգով հաստատման իրավական ռեժիմի տրամաբանությունից:

Օրենքը որդեգրել է արտադատական կարգով կնքված հաշտության համաձայնագրերի դատական կարգով հաստատման կառուցակարգը, ինչը նշանակում է, որ հաշտության համաձայնությունը հաստատող դատարանի վճիռն իր դատավարական նշանակությամբ և հետևանքներով հավասարեցված է գործն ըստ էության լուծող վճռին, որի կամավոր չկատարումը հանգեցնում է դատական ակտի հարկադիր կատարման: Հետևաբար, հաշտության համաձայնագիրը դատարանի կողմից հաստատվելու դեպքում խոսք չի կարող լինել հաշտության համաձայնագրի անվավերության մասին, քանի որ վերջինս ներառված է դատարանի կայացրած վճռի բովանդակության մեջ, իսկ գործող իրավակարգավորումների պարագայում օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո վճռի վերանայումը հնարավոր է բացառապես նոր կամ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի շրջանակներում: Այսինքն՝ դատարանի կողմից հաշտության համաձայնագիրը հաստատելու մասին վճիռը օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո խոսք չի կարող լինել գործարքի անվավերության հետևանքների մասին, իսկ դատարանի վճիռը կարող է վերանայվել բողոք բերած անձին և դատարանին համաձայնագրի անվավերությանը հանգեցնող փաստը հայտնի չլինելու և դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո բացահայտվելու դեպքում¹²:

Ակնհայտ է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով¹³ (այսուհետ՝ Օրենսգիրք) կարգավորման ենթակա և արդեն իսկ կարգավորված իրավահարաբերությունը համապատասխան լիազորող նորմի բացակայության պայմաններում ՀՀ գլխավոր դատախազի հրամանով չի կարող կարգավորվել, ուստի հանգում ենք, որ Հրամանով կարգավորման ենթակա իրավահարաբերությունը դուրս է եկել «կարգ» եզրույթի շրջանակից:

Բացի դրանից՝ Օրինակելի ձևի 3.9 կետով սահմանվել է, որ կիրառված հայցի ապահովման միջոցները ենթակա չեն վերացման մինչև վճռի կատարումը: Նախ և առաջ, տվյալ դեպքում անհրաժեշտ էր հստակեցնել, որ նշված պայմանը գործում է գործի դատական քննության փուլում հաշտության համաձայնագիր կնքվելու դեպքում, քանի որ հայցի ապահովման միջոցները կարող են գործել իրավասու մարմնի կողմից դատարան ներկայացված հայցադիմումը վարույթ ընդունելու դեպքում, իսկ ուսումնասիրության փուլում կարող են կիրառված լինել ոչ թե հայցի ապահովման, այլ հայցի նախնական ապահովման միջոցներ: Երկրորդ, ըստ Օրենսգրքի 193-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ գործի վարույթը հաշտության համաձայնությամբ ավարտելու դեպքում առաջին ատյանի դատարանը վճռով վերացնում է հայցի ապահովման միջոցները և բաշխում է դատական ծախսերը, եթե այլ բան սահմանված չէ հաշտության համաձայնությամբ: Ինչ վերաբերում է հայցի նախնական ապահովման միջոցների առկայությանը, ապա Օրենքի 19-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է, որ եթե կիրառված հայցի նախնական ապահովման միջոցների գործողության ժամկետն սպառվում է մինչև հաշտության համաձայնությունը դատարանի կողմից հաստատելը, ապա դրանց գործողության ժամկետի ավարտը երկարաձգվում է մինչև դատարանի վճռի կայացման հաջորդ օրը:

Վերոգրյալից հետևում է, որ հայցի (նախնական) ապահովման միջոցների պահպանման հարցը օրենսդրությամբ արդեն իսկ կարգավորված է, ուստի Հրամանով այդ հարցի տարբե-

¹² Տե՛ս *Резуненко А. Н.*, Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса. Дис. канд. юрид. наук, Волгоград, 2001, էջ 41:

¹³ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք, ընդունվել է 2018թ. փետրվարի 9-ին, ՀՀՊՏ 2018.03.05/16(1374), հոդված 1, 2.1 մաս:

րակված կարգավորումը ևս չի բխում ՀՀ գլխավոր դատախազին վերապահված լիազորությունից: Հատկանշական է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի դատական փուլում հաշտության համաձայնագրի կնքման հիման վրա վճիռ կայացնելիս դատարանները առաջնորդվում են Օրենսգրքի վկայակոչված դրույթով և վճռով վերացնում են կիրառված հայցի ապահովման միջոցները¹⁴:

Հաշվի առնելով վերոշարադրյալը՝ գտնում ենք, որ հաշտության համաձայնագիրը կնքելու կարգ սահմանելու ՀՀ գլխավոր դատախազի լիազորությունը սահմանափակված է հաշտության համաձայնագրի կնքման ընթացակարգը սահմանելով, իսկ նշված լիազորության իրացումը պետք է հիմնված լինի Օրենքի վրա և չհակասի վերջինիս: Հաշտության համաձայնագրի կնքման ընթացակարգի նախատեսումը ենթադրում է իրավասու մարմնի կողմից հաշտության առաջարկ ներկայացնելու ժամկետների և կարգի, առաջարկ ստացած անձանց կողմից առաջարկի պատասխան ներկայացնելու ժամկետի սահմանումը: Մինչդեռ հաշտության համաձայնագրի՝ ուժի մեջ մտնելու կարգի, վավերության պայմանների սահմանումը դուրս է ՀՀ գլխավոր դատախազի լիազորությունների շրջանակից և պետք է նախատեսվի Օրենքով, ինչպես նաև ուսումնասիրության փուլում կնքված հաշտության համաձայնագիրը հաստատելու հարույժ վարույթ Օրենսգրքով նախատեսելու կարգով:

Ինչպես նշեցինք, հաշտության համաձայնագրով պետությանը փոխանցվելիք ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի որոշման հայեցողությունը սահմանափակված է: Մասնավորապես՝ հաշտության համաձայնություն կարող է կնքվել ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության տվյալներով ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի առնվազն 75 տոկոսի չափով:

Սույն իմպերատիվ կանոնը գործնականում կարող է խնդրահարույց լինել, քանի որ հաշտության համաձայնություն կարող է կնքվել վարույթի տարբեր փուլերում, իսկ համաձայնագրով փոխանցվող գույքի արժեքի նվազագույն չափը որոշ դեպքերում չի կարող արտացոլվել ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության տվյալների հիման վրա:

Առաջին հերթին, Օրենքը չի հստակեցնում հաշտության առաջարկ ներկայացնելու ժամանակը, իսկ ըստ Հրամանի հավելված 1-ի 4-րդ կետի՝ հաշտության համաձայնագիր կնքելու առաջարկ կարող է ներկայացվել ցանկացած պահի, սակայն հաշտության համաձայնություն կարող է կնքվել ուսումնասիրության արդյունքների վերջնական ամփոփումից և եզրակացության կազմումից հետո: Ստացվում է, որ հաշտության առաջարկ կարող է ներկայացվել ավելի վաղ քան ուսումնասիրության արդյունքների վերջնական եզրակացության կազմումը: Նման պարագայում հաշվի չի առնվում այն դեպքը, երբ եզրակացության արդյունքներով հայտնաբերված ապօրինի գույքի ծավալը կարող է նվազել, որը, կախված ապացույցների ներկայացման ժամանակից, կարող է լրացուցիչ ամրագրում չստանալ ուսումնասիրության արդյունքներով կազմված եզրակացությամբ: Ուստի ստացվում է, որ իրավասու մարմինը, սահմանափակված լինելով եզրակացությամբ ամրագրված տվյալներով ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի 75 տոկոսը գերազանցող չափով հաշտության համաձայնագիր կնքելու պահանջով, չի կարողանա օրինական եկամուտներով հիմնավորված գույքի արժեքը նվազեցնել հաշտության համաձայնագրով պետությանը փոխանցվելիք գույքի ցանկից, որի պատճառով կողմերի միջև հաշտություն ձեռք չի բերվի¹⁵:

¹⁴ Տե՛ս թիվ ՀԿԴ/0066/02/23 հակակոռուպցիոն քաղաքացիական գործով ՀՀ հակակոռուպցիոն դատարանի՝ 18.10.2023 թվականի վճիռը, թիվ ՀԿԴ/0158/02/23 հակակոռուպցիոն քաղաքացիական գործով ՀՀ հակակոռուպցիոն դատարանի՝ 31.08.2023 թվականի վճիռը:

¹⁵ Տե՛ս Հովհաննիսյան Վ., Թորոսյան Գ., Զարգարյան Հ., Շահնազարյան Հ., Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի

Երկրորդ, համաձայնագրով փոխանցվելիք գույքի արժեքի նվազագույն շեմի օրենսդրական պահանջը գործում է նաև գործի դատական քննության փուլում կնքվող հաշտության համաձայնագրերի դեպքում և դատարանը, հաշտության համաձայնագիրը հաստատելիս, պետք է հավաստիանա, որ ներկայացված հաշտության համաձայնությամբ սահմանված չէ գույքի փոխանցման ավելի ցածր չափ, քան ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության տվյալներով ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի 75 տոկոսն է: Սակայն բացառված չեն դեպքերը, երբ գործի քննության ընթացքում պատասխանող ներկայացնի ապացույցներ, որոնցով հերքվում է գույքի մի մասի ապօրինի ծագումը և հայցվորը այդ մասով հրաժարվում է հայցապահանջից, իսկ մնացած պահանջների վերաբերյալ կողմերի միջև հաշտություն է կնքվում: Նման պարագայում հաշտության համաձայնագրով փոխանցվելիք գույքի արժեքը ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության տվյալներով որոշելը կխախտի պատասխանողի իրավունքը և չի համընկնի ներկայացված հայցապահանջի հետ, իսկ նվազեցված հայցապահանջի հիման վրա հաշտության կնքումը կարող է դիտարկվել Օրենքի պահանջի խախտում և հանգեցնել համաձայնագրի հաստատումը մերժելուն:

Հաշվի առնելով վերոգրյալ հիմնավորումները՝ գտնում ենք, որ հաշտության համաձայնագրով պետությանը փոխանցվելիք ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի նվազագույն շեմը սահմանելիս Օրենքով պետք է հիմք ընդունվի ոչ թե ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության տվյալներով սահմանված գույքի արժեքը, այլ հաշտության համաձայնությունը կնքելու պահին անձի օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող գույքի արժեքը:

Անդրադառնալով ուսումնասիրության փուլում հաշտության համաձայնագրի իրավական գործողության մեջ մտնելու հարցին՝ հարկ ենք համարում նշել, որ Օրենքով նախատեսված է ուսումնասիրության փուլում կնքվող հաշտության համաձայնագիրը կողմերի համատեղ ստորագրված դիմումով դատարանի հաստատմանը ներկայացնելու ընթացակարգը: Չնայած արտադատական կարգով կնքվող հաշտության համաձայնագրի հիման վրա ևս ապօրինի ծագում ունեցող գույքը կարող է անհատույց փոխանցվել Հայաստանի Հանրապետությանը, այդուհանդերձ, համաձայնագրի դատական կարգով հաստատումը ապահովում է համաձայնագրով սահմանված պարտավորությունների նկատմամբ պետական հարկադրանքի կիրառելիության հնարավորությունը, քանի որ համաձայնագիրը հաստատելու վճիռ կայացնելու դեպքում այն կամավոր չկատարելու դեպքում ենթակա է հարկադիր կատարման:

Մտահոգություն է առաջացնում արտադատական կարգով կնքված համաձայնագիրը դատարանի հաստատմանը ներկայացնելու ընթացակարգը այն առումով, որ Օրենսգրքով սահմանված չէ ուսումնասիրության փուլում կնքված հաշտության համաձայնագրերը հաստատելու վարույթը և, ըստ այդմ, այդ գործերի քննության տարբերակված կանոնները:

Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի հիման վրա հարուցված գործերից մեկով գործի դատական քննության ընթացքում հաշտության համաձայնությունը հաստատելու վճռով դատարանը նշել է հետևյալը. «ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 151-րդ հոդվածից բացի, ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթում կնքված հաշտության համաձայնությունը պետք է համապատասխանի նաև «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին, ըստ որոնց.

բռնագանձման վարույթը որպես քաղաքացիական դատավարության տարբերակված ձև, Մաս 1, Չարգացման իրավունքի միջազգային կազմակերպություն, Երևան, 2023, էջ 340:

1) ապօրինի ծագում ունեցող գույքը ենթակա է բռնագանձման, եթե ներկայացված ապացույցների գնահատմամբ դատարանը հանգում է հետևության, որ այդպիսի գույքի շուկայական արժեքը հայցի ներկայացման պահին գերազանցում է 50 միլիոն Հայաստանի Հանրապետության դրամը,

2) հաշտության համաձայնությամբ չի կարող սահմանվել հոգույր Հայաստանի Հանրապետության գույքի փոխանցման ավելի ցածր չափ, քան ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության փվյալներով ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի 75 տոկոսը,

3) հաշտության համաձայնությունը ձևակերպվում է գրավոր և համաձայնության կողմերի համատեղ ստորագրված դիմումով ներկայացվում է առաջին աստիճանի դատարանի հաստատմանը, դիմումին կցվում է հաշտության համաձայնության բնօրինակը»¹⁶:

Գտնում ենք, որ նշված պահանջները ենթակա են ստուգման ոչ միայն դատական փուլում հաշտության համաձայնություն կնքվելու դեպքում, այլ նաև արտադատական կարգով կնքված համաձայնագրերը դատարանի հաստատմանը ներկայացնելու վարույթում: Ավելին, գործի դատական քննության շրջանակներում հաշտության համաձայնագիրը հաստատվելու դեպքում գործի նյութերը, կողմերի պահանջներն ու առարկությունները դատարանին հասանելի են լինում, մինչդեռ ուսումնասիրության փուլում կնքված հաշտության դեպքում դատարանը հասանելիություն չի ունենում ուսումնասիրության նյութերին, ուստի արտադատական կարգով հաշտություն կնքվելու դեպքում դատարանին միայն հաշտության համաձայնագրի ներկայացումը չի կարող բավարար համարվել: Գտնում ենք, որ դիմումին կից պետք է ներկայացվեն նաև ուսումնասիրության արդյունքների վերջնական եզրակացությունը և հաշտության համաձայնություն կնքելու մասին իրավասու մարմնի որոշումը, որպեսզի դատարանը կարողանա պարզել վերը թվարկված պահանջները պահպանված լինելը:

Գործող օրենսդրությամբ նախատեսված չէ ուսումնասիրությունը հաշտության համաձայնագրի կնքմամբ մասնակի ավարտելու հնարավորությունը, չնայած այն հանգամանքին, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մինչդատական փուլում հաշտության համաձայնագիրը կնքվում է արտադատական կարգով:

Հատկանշական է, որ հաշվի առնելով պայմանագրի ազատության քաղաքացիաիրավական սկզբունքը՝ ներպետական օրենսդրությամբ չի արգելվում արտադատական կարգով կնքված հաշտության համաձայնագրով վեճի մասնակի կարգավորելու հնարավորությունը: Այնուամենայնիվ, իրավասու մարմնին վերապահված լիազորությունների շրջանակի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ երբ հավաքված նյութերով հնարավոր է ողջամտորեն եզրակացնել, որ առկա է Օրենքով նախատեսված կարգով բռնագանձման ենթակա ապօրինի ծագում ունեցող գույք, իրավասու մարմինը կայացնում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց ներկայացնելու կամ հաշտության համաձայնություն կնքելու մասին որոշում: Այսինքն՝ Օրենքը չի նախատեսում ուսումնասիրությունը մասամբ ավարտելու և հաշտություն կնքելու կառուցակարգ:

Ինչ վերաբերում է գործի դատական քննության ընթացքում հաշտության համաձայնագիր կնքելուն, ապա քաղաքացիադատավարական օրենսդրությունը ուղղակիորեն չի նախատեսում գործը մի մասով առանձնացնելու և վարույթը մասամբ հաշտության համաձայնությամբ ավարտելու հնարավորություն: Չնայած Օրենսգրքի 151-րդ հոդվածի 6-րդ մասը սահմանում

¹⁶ Տես թիվ ՀԿԴ/0066/02/23 քաղաքացիական գործով ՀՀ հակակոռուպցիոն դատարանի՝ 18.10.2023 թվականի վճիռը:

է գործին մասնակցող անձանց մի մասի կողմից հաշտության համաձայնություն ձևակերպելու և ներկայացվելու դեպքում գործը տվյալ անձանց մասով առանձնացնելու և հաշտության համաձայնության հաստատմամբ գործը այդ մասով ավարտելու հնարավորություն, սակայն գտնում ենք, որ նշվածը վերաբերելի չէ նույն անձանց միջև առկա վեճը մասամբ հաշտության համաձայնություն կնքելով ավարտելու դեպքերին:

Այդուհանդերձ, ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման գործերից մեկով գործի քննության շրջանակներում հայցապահանջների մի մասի վերաբերյալ հաշտություն ձեռք բերված լինելու և արտադատական կարգով հաշտության համաձայնագիր կնքված լինելու պայմաններում դատարանը քննվող գործից առանձնացրել է այդ մասը և քննել առանձին վարույթում, այնուհետև հաստատել է կողմերի ներկայացրած հաշտության համաձայնությունը¹⁷: Տվյալ որոշմամբ դատարանը որպես գործի վարույթը առանձնացնելու և առանձնացված մասով վճիռ կայացնելու հիմնավորում նշել է այն հանգամանքը, որ ձեռք բերված հաշտությունը վերաբերում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջով հայցի առարկային ոչ ամբողջությամբ, այլ՝ նշված գույքերի մասով: Այսինքն՝ կայացված վճռով ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը մասնակի ավարտվել է կնքված հաշտության համաձայնությունը դատարանի կողմից հաստատելու հիմքով, սակայն տվյալ համաձայնությամբ կարգավորվել է ոչ թե պատասխանողների մի մասին վերաբերող վեճը, այլ հայցադիմումով պահանջվող գույքերի մի մասի վերաբերյալ առկա վեճը, իսկ հաշտություն կնքած պատասխանողների դեմ ներկայացրած մյուս պահանջների մասով գործի քննությունը ընդհանուր կարգով շարունակվել է:

Նշված պրակտիկան ևս վկայում է քննարկվող վարույթներով վեճը մասնակի կարգավորելու կառուցակարգ նախատեսելու անհրաժեշտությունը: Բացի այդ, բացառված չեն նման իրավիճակները ուսումնասիրության փուլում՝ նախքան դատարան հայց ներկայացնելը: Ներկայիս կարգավորումների պարագայում նման կառուցակարգ նախատեսված չէ ուսումնասիրության փուլում:

Կարծում ենք, որ հաշտության համաձայնագրի կնքմամբ ուսումնասիրությունը մասնակի ավարտելու կառուցակարգի ներդրումը կնպաստի դատարանում այդպիսի գործերի արդյունավետ և ողջամիտ ժամկետում քննությանը այն հիմնավորմամբ, որ գույքի որոշ մասի ապօրինի ծագման փաստը անձի կողմից ընդունվելու և դրա հիման վրա հաշտություն կնքվելու արդյունքում իրավասու մարմինը դատարան կներկայացնի ոչ թե հայտնաբերված գույքի ամբողջ ծավալի բռնագանձման հայց, այլ միայն գույքի այն մասի բռնագանձման հայցապահանջ, որի շուրջ համաձայնություն ձեռք չի բերվել, այնինչ նման ընթացակարգի բացակայության պայմաններում ուսումնասիրության փուլում հաշտությունների կնքման հնարավորությունը նվազում է:

Եզրակացություն

Ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ եզրահանգում ենք.

1. Հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրությունը հաշտության համաձայնագիր կնքելով ավարտելը պետք է հանդիսանա ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը ավարտելու առաջնային ձևը, իսկ իրավասու մարմնի կողմից հաշտության առաջարկ ներկայացնելու՝ Օրենքով սահմանված հայեցողական լիազորության իրացումը սահմանափակված

¹⁷ Տես թիվ ՀԿԴ/0018/02/22 քաղաքացիական գործով ՀՀ հակակոռուպցիոն դատարանի՝ 30.08.2023 թվականի որոշումը գործից մաս առանձնացնելու և առանձին վարույթում քննելու մասին

է իրավաչափության պայմաններով, որոնց ապահովումը ուսումնասիրության արդյունքներով շահագրգիռ անձանց իրավունքների պաշտպանության առանցքային երաշխիքներից է:

2. Իրավասու մարմնի կողմից հաշտության առաջարկ ներկայացնելու՝ Օրենքով սահմանված հայեցողությունը կարող է դրսևորվել ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի՝ Օրենքով սահմանված սահմանաչափի սահմաններում պետությանը փոխանցվելիք գույքի արժեքը որոշելու հարցում:

3. Հաշտության համաձայնագրով պետությանը փոխանցվելիք ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի նվազագույն շեմը որոշելիս հիմք է ընդունվում ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության տվյալներով ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի արժեքի 75 տոկոսը, այնինչ գտնում ենք, որ նվազագույն շեմը սահմանելու համար պետք է հիմք ընդունել ոչ թե ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության տվյալներով սահմանված գույքի արժեքը, այլ հաշտության համաձայնությունը կնքելու պահին անձի օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող գույքի արժեքը:

4. Օրենքի ուսումնասիրությունից հետևում է, որ հաշտության համաձայնագրի կնքումը և դրա՝ դատական կարգով հաստատումը դիտվում է ուսումնասիրությունը ավարտելու հիմք, ինչից բխում է, որ նախատեսված չէ ուսումնասիրությունը մասնակի ավարտելու հնարավորություն այն դեպքում, երբ վիճելի գույքի մի մասը պետությանը անհատույց փոխանցելու վերաբերյալ կողմերը գալիս են համաձայնության: Վարույթի իրականացման արդյունավետությունից ելնելով՝ առաջարկվում է նախատեսել ուսումնասիրության փուլում հայտնաբերված ենթադրյալ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի մի մասի վերաբերյալ հաշտության համաձայնություն կնքելու կառուցակարգը:

5. Հաշտության համաձայնագիր կնքելու կարգ սահմանելու՝ ՀՀ գլխավոր դատախազին Օրենքով վերապահված լիազորությունը ենթադրում է իրավասու մարմնի կողմից հաշտության առաջարկ ներկայացնելու ժամկետների և կարգի, առաջարկ ստացած անձանց կողմից առաջարկի պատասխան ներկայացնելու ժամկետի սահմանում, այնինչ հաշտության համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելու կարգի և վավերության պայմանների սահմանումը դուրս է ՀՀ գլխավոր դատախազին վերապահված լիազորության շրջանակից և պետք է կարգավորվի Օրենքով:

Ամփոփագիր: Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը, հանդիսանալով հանցավոր գործունեության արդյունքում ձեռք բերված գույքի բռնագանձման քաղաքացիադատավարական ընթացակարգ, նախատեսում է ոչ միայն դատարանի վճռով գույքի բռնագանձման, այլև հաշտության համաձայնագրի հիման վրա ապօրինի ծագում ունեցող գույքը պետությանը անհատույց փոխանցելու կառուցակարգ: Հոդվածում քննարկվել են իրավասու մարմնի կողմից ներկայացվող հաշտության առաջարկի պահանջները և չափանիշները, վեր են հանվել այն առանձնահատկությունները, որոնցով հաշտության համաձայնագրերը տարբերվում են այլ վարույթների շրջանակում կնքվող համաձայնագրերից՝ հաշվի առնելով իրավահարաբերության բնույթը և պետական շահը: Աշխատանքում կարևորվել է իրավասու մարմնի կողմից հաշտության առաջարկ ներկայացնելու լիազորության իրականացման հարցում վարույթում շահագրգռված անձանց իրավունքների երաշխիքների ապահովումը: Հոդվածում անդրադարձ է կատարվել ՀՀ գլխավոր դատախազի կողմից հաշտության համաձայնագիր կնքելու կարգը սահմանելու հրամանին և այդ կարգով լուծման ենթակա հարցերի շրջանակին: Առաջարկվել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով կարգավորել ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի մինչդատական փուլում կնքված հաշտության համաձայնագիրը դատարանի կողմից հաստատելու հատուկ վարույթը, ինչպես նաև ներդնել ուսումնասիրության փուլը հաշտության համաձայնագիր կնքելով մասնակի ավարտելու հնարավորությունը: Կատարված առաջարկությունները միտված են նպաստելու ուսումնասիրության փուլը

հաշտությամբ ավարտելուն և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի վերաբերյալ հարուցված գործերի արդյունավետ դատական քննությանը:

Annotation: The procedure for the confiscation of property of illegal origin is a civil procedure designed to confiscate property acquired through criminal activity. It encompasses not only the confiscation of property through a court decision but also allows for the voluntary transfer of illegally obtained property to the state through a settlement agreement. This article explores the requirements and criteria for settlement offers, presented by the authorized body. It highlights the unique characteristics that differentiate settlement agreements from agreements reached in other legal proceedings, considering the nature of the legal relationship and the state's interest. The article emphasizes the importance of guaranteeing the rights of individuals involved in the proceedings in the context of submitting an agreement offer by the authorized body. It references the order of the General Prosecutor of RA that establishes the procedure for concluding a settlement agreement and defines the scope of issues to be addressed within this framework. The author suggests regulating a special procedure for court approval of prejudicial settlement agreements through the RA Civil Procedure Code. Additionally, the proposal includes introducing the possibility of partially concluding the investigative phase by reaching a settlement agreement. These suggestions aim to facilitate the amicable completion of the investigation phase and enhance the effectiveness of court proceedings related to the confiscation of property of illegal origin.

Аннотация: Производство по делу о конфискации приобретенного преступным путем имущества незаконного происхождения является гражданско-процессуальной процедурой и включает в себя не только конфискацию имущества по решению суда, но и допускает добровольную передачу незаконно полученного имущества государству посредством мирового соглашения. В данной статье исследуются требования и критерии к мировым предложениям, предъявляемым уполномоченным органом. В ней подчеркиваются особые критерии, которые отличают мировые соглашения от достигнутых в других разбирательствах соглашений, с учетом характера правоотношений и интересов государства. В статье подчеркивается важность обеспечения прав участвующих в деле лиц в контексте внесения предложения о заключении соглашения уполномоченным органом. В исследовании содержится ссылка на устанавливающий порядок заключения мирового соглашения и определяющий круг подлежащих разрешению в его рамках вопросов указ Генерального прокурора РА. Автор предлагает внести особый порядок утверждения судом досудебного мирового соглашения через Гражданский процессуальный кодекс РА. Кроме того, представленные в статье предложения включают также возможность частичного завершения следственной фазы путем достижения мирового соглашения. Предложения направлены на содействие мирному завершению этапа расследования и повышению эффективности судебных разбирательств, связанных с конфискацией имущества незаконного происхождения.

Բանալի բառեր - ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթ, հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրություն, շահագրգիռ անձ, իրավասու մարմին, առաջարկ, հայեցողություն, հաշտության համաձայնագիր, արդարադատական կարգ, ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց, իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ:

Keywords: proceedings for confiscation of property of illegal origin, investigation of the grounds for filing a claim, interested person, authorized body, an offer, discretion, settlement agreement, extrajudicial order, claim for confiscation of property of illegal origin, effective means of legal protection.

Ключевые слова: производство по делу о конфискации имущества незаконного происхождения, расследование оснований для предъявления иска, заинтересованное лицо, уполномоченный орган, предложение, усмотрение, мировое соглашение, внесудебный порядок, иск о конфискации имущества незаконного происхождения, эффективные средства правовой защиты.

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

Իրավական ակտեր

1. Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիա:

2. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք:

3. «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենք:

4. Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազի՝ «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի շրջանակներում կնքվող հաշտության համաձայնության կնքման կարգը և օրինակելի ձևը սահմանելու մասին» թիվ 40 հրաման:

Տեսական աղբյուրներ

5. **Հովհաննիսյան Վ., Թորոսյան Գ., Զարգարյան Հ., Շահնազարյան Հ.**, Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը որպես քաղաքացիական դատավարության տարբերակված ձև, Մաս 1, Զարգացման իրավունքի միջազգային կազմակերպություն, Երևան, 2023:

6. Վենետիկի հանձնաժողովի՝ 106-րդ լիազումար նիստում ընդունված՝ «Իրավունքի գերակայության հսկիչ ցանկը», CDL-AD(2016)007, (Վենետիկ, 2016 թվականի մարտի 11-12):

7. **Воронков Г. В.**, Определения суда первой инстанции в советском гражданском процессе. Саратов. Саратовский юридический институт им. Д.И. Курского, 1967:

8. **Покровский И. А.**, Основные проблемы гражданского права. М., Статут, 2016:

9. **Резуненко А. Н.** Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса. Дис. канд. юрид. наук, Волгоград, 2001:

10. **Черникова О. С.**, Мировое соглашение как процедура в арбитражном процессе: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.15 / Черникова Ольга Сергеевна. Саратов. 2006:

11. Cohen v. Sabin, 307 A.2d 845 (Pa. 1973), in: Business Law:

Դատական պրակտիկա

12. թիվ ԵՇԴ/3780/02/14 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ 27.11.2015 թվականի որոշումը:

13. թիվ ԼԴ/0039/04/14 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ 22.07.2016 թ. որոշումը:

14. թիվ ԵԿԴ/0462/02/08 քաղաքացիական գործով ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ 19.10.2012 թ. որոշումը:

15. թիվ ՀԿԴ/0066/02/23 հակակոռուպցիոն քաղաքացիական գործով ՀՀ հակակոռուպցիոն դատարանի՝ 18.10.2023 թվականի վճիռը:

16. թիվ ՀԿԴ/0158/02/23 հակակոռուպցիոն քաղաքացիական գործով ՀՀ հակակոռուպցիոն դատարանի՝ 31.08.2023 թվականի վճիռը:

17. թիվ ՀԿԴ/0018/02/22 քաղաքացիական գործով ՀՀ հակակոռուպցիոն դատարանի՝ 30.08.2023 թվականի որոշումը գործից մաս առանձնացնելու և առանձին վարույթում քննելու մասին:

Խաչատրյան Մ. - ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի ասպիրանտ, դասախոս, էլիասցե՝ merriekhachatryan@gmail.com:

Ներկայացվել է խմբագրություն 18.02.2024 թ., տրվել է գրախոսության 18.02.2024 թ., երաշխավորվել են ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի վարիչ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Հովհաննիսյանի և ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի դոցենտ, ի.գ.թ. Տ. Մարկոսյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության 15.04.2024 թ.: